

Waardering en selectie

De Monumentenwet geeft gemeenten de ruimte om (binnen de door rijk en provincie aangegeven kaders) zelf zwaartepunten aan te wijzen en prioriteiten te leggen voor de archeologische monumentenzorg. Maar hoe bepaalt de gemeente bij bodemingrepen uiteindelijk welke vindplaatsen worden gespaard (behoud in situ) en welke moeten worden onderzocht c.q. opgegraven (behoud ex situ)?

Er bestaat een min of meer geautoriseerde werkwijze om de archeologische waarde van een object of vindplaats te bepalen. Dit gebeurt aan de hand van de criteria uit de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Die criteria zijn bedoeld om te bepalen of objecten/terreinen behoudenswaardig zijn. Kwaliteiten die relevant zijn voor de waardering zijn:

- de beleefde kwaliteit met zichtbaarheid/ herkenbaarheid en herinnerbaarheid als waarderingscriteria;
- de fysieke kwaliteit met gaafheid en mate van conservering als waarderingscriteria;
- de inhoudelijke kwaliteit met als waarderingscriteria zeldzaamheid, informatiewaarde, samenhangendheid c.q. ensemblewaarde en representativiteit.

Scoretabel waardstelling (naar KNA 3.2)

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3	2	1
	Conservering	3	2	1
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3	2	1
	Informatiewaarde	3	2	1
	Ensemblewaarde	3	2	1
	Representativiteit	n.v.t.		

In de eerste plaats wordt nagegaan of monumenten vanwege hun **belevingswaarde**, op basis van hun schoonheid of herinneringswaarde, als behoudenswaardig getypeerd kunnen worden.

De monumenten worden vervolgens op hun **fysieke kwaliteit** beoordeeld. Een monument wordt op basis van fysieke kwaliteit in principe als behoudenswaardig aangemerkt, indien de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld (vijf of zes punten) scoren. De beoordeling van de fysieke kwaliteit is gerelateerd aan de archeoregio waarin de vindplaats zich bevindt. Op deze wijze wordt de conserveringstoestand in relatie tot de andere relevante sites bekeken.

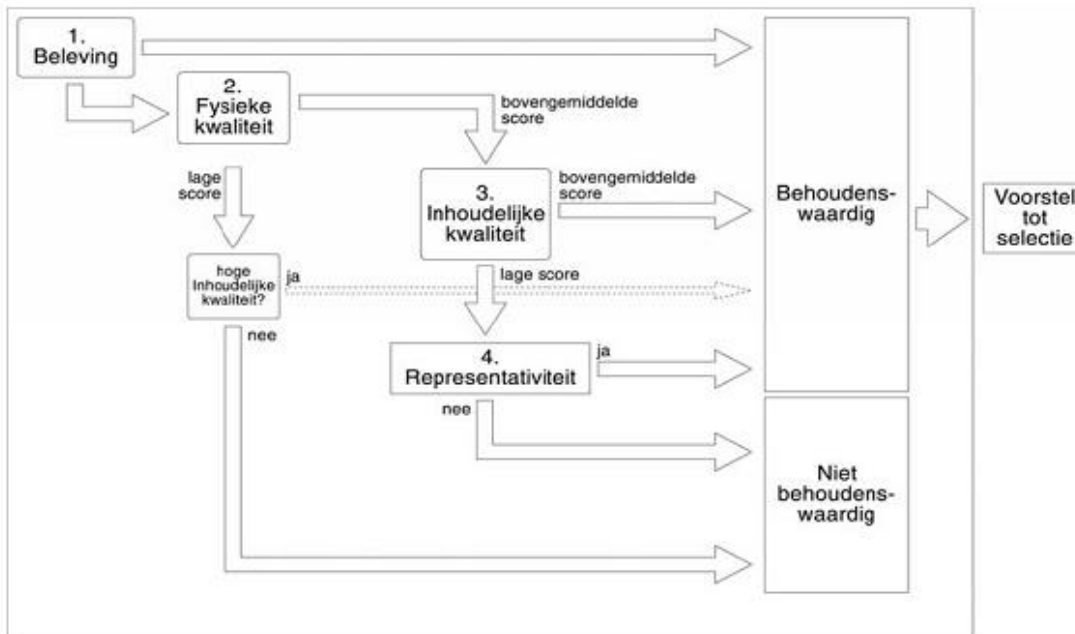
Monumenten die op grond van hun fysieke kwaliteit als in principe behoudenswaardig zijn aangemerkt, worden vervolgens ook gewaardeerd op hun inhoudelijke kwaliteit.

Bij een middelmatige tot lage score (vier punten of minder) wordt eveneens naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of het terrein toch behoudenswaardig is. Eerst vindt een afweging plaats op de eerste drie inhoudelijke kwaliteitscriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Bij een boven gemiddelde score van zeven punten of meer wordt het monument als behoudenswaardig aangemerkt.

Na deze weging wordt bij monumenten met een lagere inhoudelijke waardering (minder dan zeven punten) nagegaan of het criterium representativiteit van toepassing is. Zo ja, dan wordt een voorstel gedaan voor een als behoudenswaardig aan te merken steekproef per categorie.

De overige monumenten zijn niet behoudenswaardig. Het stroomschema laat de opeenvolgende stappen zien.

Stroomschema voor het selecteren van archeologische waarden (naar KNA 3.2)

Selectieadvies

Op basis van de gegevens van een archeologisch vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering op. Uit het hierboven weergegeven waarderingssysteem rolt in principe de uitkomst of een vindplaats 'behoudenswaardig' is. Nadat de vindplaats gewaardeerd is, wordt een selectieadvies opgesteld. Dat kan inhouden:

- vrijgeven van het plangebied;
- vervolgonderzoek;
- behoud van de vindplaats in de bodem;
- opgraven van de aangetroffen vindplaats.

Bij het selectieadvies dienen archeologen zich strikt op inhoudelijk archeologische argumenten te baseren. Daarbij dient men rekening te houden met het vastgestelde archeologisch beleid (bijvoorbeeld gestelde prioriteiten) van de bevoegde overheid. Het is de uitvoerder niet toegestaan rekening te houden met andere beleidskeuzes of –prioriteiten: die afweging maakt deel uit van het selectiebesluit en is voorbehouden aan de betreffende overheid.

Selectiebesluit

Het bevoegd gezag gebruikt deze waardering en het selectieadvies bij het nemen van een selectiebesluit. Indien het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal bekeken moeten worden of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is (stap 4a). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de als behoudenswaardig gewaardeerde vindplaats verder te worden onderzocht. Meestal betekent dat een definitieve opgraving (zie stap 4b). Wanneer de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden, kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie

van de plannen (negatief selectieadvies). Zelfs dan is het aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen.

Het selectiebesluit is een begrip uit de KNA. Het is een beleidsbesluit van de overheid. Gemeenten hebben veel beleidsruimte om eigen invulling te geven aan archeologische monumentenzorg. De wet schrijft voor dat bij de vaststelling van een bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met archeologische waarden; de wijze waarop daarmee rekening wordt gehouden is aan de gemeente. Gemeenten kunnen daarbij zelf bepalen wat de zwaartepunten en prioriteiten zijn, welke vindplaatsen behouden moeten blijven (in situ), welke worden opgegraven en welke niet gespaard hoeven te worden omdat ze weinig betekenis hebben. Het selectiebesluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Onder de huidige wetgeving is niet geregeld welke overheid een selectiebesluit moet nemen, noch hoe dat besluit eruit moet zien. Meestal wordt het besluit impliciet opgenomen in de ruimtelijke procedure van een plan.

Dilemma's bij een selectiebesluit

Het gegeven dat gemeenten verplicht zijn om invulling te geven aan archeologische monumentenzorg wil uiteraard niet zeggen dat het belang van de archeologie altijd het zwaarst moet wegen in de besluitvorming. Gemeenten hebben meerdere belangen te behartigen en zullen archeologische waarden dus telkens moeten afwegen tegen andere belangen. Er moeten met andere woorden keuzes worden gemaakt.

De keuzen tussen beschermen, opgraven of vrijgeven kan per vindplaats voor de nodige dilemma's zorgen. Wanneer tot een opgraving wordt besloten is het volgende dilemma hoe uitgebreid en omvangrijk mag die opgraving zijn? Een opdrachtgever heeft graag vooraf zekerheid over duur en vooral kosten van een opgraving. Wat er in de grond wordt aangetroffen, is echter nooit helemaal te voorspellen. Hoeveel ruimte biedt het selectiebesluit voor niet-voorzienbare vondsten?

Op een aantal vindplaatsen, met name in binnensteden en oude dorpskernen, zijn vaak meerdere bewoningsslagen te verwachten. Moeten die tijdens de opgraving allemaal evenveel aandacht krijgen of kan daar vooraf een selectie in worden gemaakt?

Allemaal keuzes waarmee een gemeente bij haar selectiebesluiten te maken krijgt en waarbij er voor de afweging van de verschillende belangen geen harde criteria zijn. Hoe die keuzes in een gemeente uitvallen hangt van verschillende omstandigheden af, zoals de rijkdom aan aanwezige archeologische waarden, het belang dat de gemeente aan cultuurhistorie hecht, de ambitie op het gebied van ruimtelijke en de economische ontwikkeling en financiële middelen. Een selectiebesluit hoeft dus niet alleen genomen te worden op basis van archeologisch-inhoudelijke argumenten conform de waarderingssystematiek van de KNA.

Belang van een gemeentelijk selectiebeleid

Gezien de grote financiële, planologische en cultuurpolitieke consequenties die aan archeologische selectiebesluiten verbonden kunnen zijn, is het van het grootste belang dat dit soort besluiten op een zorgvuldige, transparante, rechtvaardige en rechtmatige wijze tot stand komen. Daarvoor kan een eigen gemeentelijk archeologiebeleid de beste waarborgen bieden. Dat gemeentelijk beleid is beschreven in deel 2. Een ander selectie-instrument dat aandacht verdient, is een gemeentelijke of regionale onderzoeksagenda. Zie daarvoor paragraaf 15.4.

Bezwaar en beroep

Tegen een selectiebesluit van burgemeester en wethouders is, omdat het een beleidsbesluit is, geen bezwaar of beroep mogelijk. Althans niet formeel-juridisch volgens bepalingen uit de Awb. Dat kan wel in het kader van de bestuursrechtelijke besluiten die op basis van dat selectiebesluit genomen worden, zoals het vaststellen van bestemmingsplannen, het verlenen van ontheffingen en vergunningen en dergelijke. Dit laat natuurlijk onverlet dat een archeologiegroep altijd per brief bij B&W kan protesteren tegen een selectiebesluit.

Selectiebesluiten zullen in een aantal gevallen bekend worden gemaakt in de besluitenlijst van burgemeester en wethouders. Dat is lang niet altijd het geval. Archeologiegroepen moeten het selectiebesluit dan opmaken uit de neerslag daarvan in het bestemmingsplan, het projectbesluit of te verlenen vergunningen.

Zie [Zienswijzen, bezwaar en beroep](#)